

ACC. N.R. M. 9140:1-9.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: N. Holm
Uppteckningsår: 1942 Född år 1850 i Ystad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Register:

Ljusinbrinningsfester sid.1
Hantverkare 1
Skråväsendet 1 -2 ,6
Köp 3
Burskap 5
Manufaktur 6-7
Näringsfrihet 9

Skriv endast på denna sida!

M. 9140 : 1.

Landskap: S k å n e
Härad:
Söcken: Y S T A D
Uppteckningsår: 1942

Upptecknat av: Walter Welin
Adress:
Berättat av: N. Holm
Född år 1850 i Ystad

-1-

Det hette visserligen att skräväsendet var upphävt, men det satte likväl sin prägel på hantverket här i Ystad långt in på 1800-talet. Hantverkarnas ljusinbrinningsfester, som jag själv inte varit med om men som jag hörde mycket talas om, var som ett slags fostbrödralag. De åvägabragte en gemenskap, som man förgäves letade efter utanför hantverkarnas krets. Stadens borgerskap var en sak, hantverkarna en annan. Hantverkarna kände sig aldrig som främlingar för varandra. Eljest satte nog främlingskapet sin prägel på stadslivet, trots att Ystad inte var så värst stor. Ljusinbrinningsfesterna gav hantverkarna en känsla av styrka och samhörighet. Mästarna utövade ett slags monopol inom sina näringsgrenar. När skräväsendet fanns, så utgjorde äldermannen och fyra bisittare en riktig domstol, som dömde, men själva skräföreningen såsom sådan drev inte något hantverk. Medlemmarna hade var för sig sin egen verkstad, där de styrde och ställde. Skräföreningen hade endast

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. NR.

M. 9140: 2.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin

Härad: Adress:

Söcken: Y S T A D Berättat av: N. Holm

Uppteckningsår: 1942 Född år 1850 i Ystad

-2-

den rollen, att mästarna måste ställa sig föreningens föreskrifter till efterrättelse. Men skrävföreningarna hade betydande tillgångar och hade också sina "omkostningar". På 1860-talet ramlade hela skräväsendet omkull och näringen blev fri. Inom den egentliga handeln fanns det inte något skräväsen. Varje mästare hade fri handelsrättighet. En betydande import skedde från de tyska städerna.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 9140:3.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: N. Holm
Uppteckningsår: 1942 Född år 1850 i Ystad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

-3-

När det handlades och köptes så skulle man ha vin och vittnen, som man sa'.

-Var vin detsamma som vittnen?

-Nej, det var nock skilda saker. Vittnen hade man ju ofta, men vin var en utomstående. Jag hörde ofta att de gamla talade om "vin och vittnen". Var den ene från landet och den andra Ystadbo, så hade man gärna vin och vittnen, och framför allt när det gällde handel med kreatur, silverskedar och kostymer i den mån nu färdigskurna fanns, så skulle det en vin till.

-Hade man vin på marknader?

-Nej, det tror jag inte, att det var något speciellt för marknader. Kregen/kreaturen/ såldes ju på marknader, men silver-saker hade de väl i bodarna. Vinen skulle bistå den som förvärvade en sak. Om han hjälpte till att granska eller vad han

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 9140:4.

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad:

Adress:

Söcken: Y S T A D

Berättat av: N. Holm

Uppteckningsår: 1942

Född år 1850 ; Ystad

-4-

hittade på vet jag inte. Det var väl bara för att köpet skulle
gå rätt till. Å köpa kreg och silver ansågs ju vara litta
"äventyrligt."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 9140:5

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin

Härad: Adress:

Söcken: Y S T A D Berättat av: N. Holm

Uppteckningsår: 1942 Född år 1850 i Ystad

-5-

Ända in på 1860-talet talade man om burskap d.v.s. rättighet att utöva yrke i stad och åtnjuta de förmåner som tillkom borgare. Burskap söktes och meddelades av magistraten. Man skulle avlägga en särskild borgared, att vara konungen trogen, och så utfärdades ett borgarbrev, ett "burbrev". Var den sökande hantverkare, så skulle han efter avtjänad gesälltid, vanligen tre år, förfärdiga ett mästerstycke, som skrået skulle lösa in såvida det inte gick att avyttra det på annat sätt. Gällde det handel, så kunde man inte få burskap förrän man fyllt 27 år och dessutom skulle man ha tjänat i tolv år som lärling och köpsven. Det burskapsägande borgerskapet åtnjöt samma rättigheter som borgerskapet i gemen. På 1860-talet skedde emellertid en ändring och burskap blev inte något annat än delaktighet i vissa kassor.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 9140:6.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: Adress:
 Söcken: Y S T A D Berättat av: N. Holm
 Uppteckningsår: 1942 Född år 1850 ; Ystad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

-6-

På min farfars tid var hantverket helt inordnat under skråväsendet, och skråordningarna innehöll föreskrifter om graderna inom yrket. Man skulle vara lärling, man skulle vara gesäll och till slut blev man mästare. Lärlingen skulle ha viss tid för att lära innan han blev gesäll och gesällen i sin tur viss lärotid för att bli mästare. Tillika skulle särskilda prov avläggas för att gesällen skulle få utöva yrket som mästare. Hantverk fick över huvud taget bara bedrivas i städerna, och den som ville utöva yrket såsom mästare måste äga burskap i staden. På landet fanns bara s.k. gärningsmän, som utövade hantverk. Dessutom fanns ju förstås på godsen hantverkare, som framställde de saker som behövdes för det egna behovet. Nu går ju det mesta med fabriksdrift, men det fanns förr någonting, som kallades manufaktur. Skillnaden mellan egentligt hantverk och manufaktur var den, att vid hantverksrörelse hantverkaren utförde hela arbetet själv, ensam eller med hjälp av lärling och gesäll, men vid manufaktur samman-

ACC. N:R.

M. 9140:7.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: Adress:
 Söcken: Y S T A D Berättat av: N. Holm
 Uppteckningsår: 1942 Född år 1850 i Ystad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

-7-

fördes ett större antal personer, varvid varje särskild arbetare eller grupp av arbetare bara utförde var sin detalj i framställningen av produkten. På så sätt blev det arbete, som de olika arbetarna eller grupperna av arbetare utförde efter hand allt mer och mer mekaniskt, och sedan kom maskinerna och satte fart på det hela. Denna manufakturverksamhet hade inte alls någonting att skaffa med skräväsendet utan stod i stället under uppsikt av hallrätterna. Ville man idka manufakturrörelse, så fick man vackert vända sig till hallrätten. Sökanden skulle äga burskap i staden och dessutom styrka sin skicklighet i yrket, men denna skicklighet behövde han inte ha förverkat på samma ingående sätt som föreskrevs i skråstadgorna. Men lustigt nog behövde en fabriksidkare inte äga burskap i staden, om han ville bedriva rörelse. För fabriksrörelse behövdes inte burskap men väl för manufaktur. De tillverkade varorna skulle emellertid föras upp

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 9140:8.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: Adress:
 Söcken: Y S T A D Berättat av: N. Holm
 Uppteckningsår: 1942 Född år 1850 i Ystad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

-8-

till den s.k. hallen, där de besiktigades av en hallmästare. Voro varorna fullgoda, blevo de hallstämplade. Eljest satte denne hallmästare på ett märke, som visade att varan inte var av fullgod kvalitet. Dessutom skulle tillverkaren själv förse sina varor med ett märke, så att man kunde känna igen undermåliga varor. Under 1800-talet kom sedan nya vindar, och man menade att envar skulle få lov att idka sin näring av vad slag som helst utan någon kontroll eller tvång. Man skulle inte behöva tillhöra någon sammanlutning för att idka näring och inte heller borde städerna ha något företräde, menade man. Men vad värre var - man menade också att det inte längre skulle behövas några särskilda villkor om skicklighet i yrket. Den fria konkurrensen skulle i stället göra sitt, menade man. 1846 fick vi en särskild fabriks- och hantverksordning, varigenom envar fick rätt att till husbehov tillverka varor och dessutom fick man rätt att tillverka varor till avsalu med biträde av hustru och hemmavarande barn. Sam-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 9140:9.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: N. Holm
Uppteckningsår: 1942 Född år 1850 i Ystad

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

-9-

tidigt fick verkstäder för hantverk anläggas även på landsbygden. Bönderna fick också vissa lättnader. Lantbrukarna fick rätt att tillverka varor till avsalu inte bara med hjälp av hustru och hemmavarande barn utan även med biträde av tjänare och arbetare inom jordbruket. Det var detta som tog död på skråväsendet, men föreningarna mellan hantverkare levde kvar, åtminstone här i Ystad. Dessa föreningar hade alltjämt karaktären av ett slags tvångssammanslutningar och man bibehöll inom dessa föreningar också graderna lärling, gesäll, mästare. Visserligen förekom inte längre föreskrifter om ett visst antal läroår, men för att en mästare skulle få hålla verkstad med anställda arbetare fördrades alltjämt, att han avlagt mästareprov. Han skulle dessutom ha god frejd och kunna läsa, skriva och räkna. Han skulle också ha burskap, om han ville bedriva näringen här i staden eller kringliggande trakter. Först en bit in på 1860-talet fick man idka handel och hantverk även på landet.

Skriv endast på denna sida!